

Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo

Mona Noueshi¹

Universidade do Cairo

Neste artigo realízase un estudo comparativo que nos ofrece unha idea xeral sobre Eulenspiegel e Goha, os pícaros máis célebres da literatura alemá e árabe, concretamente exipcia, e sobre as súas anécdotas, que son orixe dalgúns fraseoloxismos. Analízase a procedencia de ambas as figuras, o lugar que ocupan na literatura e a súa influencia sobre os pobos respectivos para poñer de relevo as semellanzas e diferenzas entre elas. A través desta comparación preténdese demostrar que estes personaxes non son intercambiábles no que respecta ás funcións específicas que desempeñan nas anécdotas e expresións idiomáticas malia as moitas características que comparten, como son a posición social, a inmortalidade social etc.²

Palabras clave: anécdota, expresión idiomática, alemán, árabe.

This article is a confrontative research, which gives us a view about Eulenspiegel and Goh; the buffoons in the german and the arabic, respectively the egyptian, literature and their anecdotes, which are the source of some proverbs. The extraction of both figures, their position in the literature and their effects on the people should be analysed to emphazise similarities and differences between them. This comparison should prove that both figures are not to be interchanged – inspite of all similarities between them, for example their function in the anecdotes and proverbs and their immortality.

Keywords: anecdote, idiom, German, Arabic.

¹ Tradución de Cristina Veiga Novoa.

² Aínda que as historias deste pícaro son moi antigas, seguen a ser coñecidas na actualidade. Eulenspiegel segue presente, o que se aprecia sobre todo en Bemburg. Aquí está a torre Eulenspiegel e en toda a localidade abundan as estatuas desta figura. E por se fose pouco, todos os anos se celebra en Bemburg un festival de cabaré, onde actúan os cabaretistas máis populares de “Till”. Hai museos dedicados a Eulenspiegel e este tamén ten presenza na Internet. Mesmo ten a súa propia páxina web. Véxase ao respecto: Till Eulenspiegel <http://en.wikipedia.org/wiki/Ulenspiegel>, e Till Eulenspiegel en: <http://www.eulenspiegel-museum.de/index.htm>.

1. Introducción

A confrontación de ambos os personaxes pícaros ha de permitir, con base nas pescudas realizadas, comparalos dun xeito moi preciso para lograr unha maior comprensión das funcións que cumpren nas anécdotas e frases feitas, así como para explicar a transcendencia que acadaron ata hoxe nos ámbitos culturais respectivos.

Se repasamos a historia cultural dos pobos alemán e exipcio, pásanos por diante unha multitude diversa de bufóns, pícaros e truáns. En alemán, o termo *Schalk*³ é:

*(...) ein Mittelwort, welches sowohl einen groben arglistigen Betreiber bezeichnen kann, als auch eine Person, welche andere durch ein unschuldig scheinendes Betragen nur im Scherz zu hintergehen sucht*⁴.

Todos os países teñen un algareiro que reflicte a idiosincrasia do pobo. En moitos países existe un personaxe pícaro que adoita actuar con torpeza, e outras veces de forma arteira ou mesmo afectada. No contorno alemán ou árabe hai un gran número de protagonistas a través dos cales se narran historias e anécdotas divertidas, cómicas, curiosas e en ocasións tamén cun contido máis profundo.

O máis célebre dos chamados *weisen Narren* (pícaros sabios) na literatura alemá é Till Eulenspiegel, o coñecido heroe e protagonista dun anecdotario anónimo⁵; mentres que na literatura exipcia é Goha.

Ambos os personaxes deron lugar non só a relatos, senón tamén a ditos e expresións, especialmente a numerosos proverbios cita.

Antes de tratar polo miúdo as figuras dos pícaros, cómpre abordar as anécdotas na literatura alemá e árabe.

En todos os pobos existen chanzas e anécdotas moi difundidas, provenientes dunha época en que todas as nacións contaban chistes sobre situacións concretas. Estas brincadeiras servían de válvula de escape do descontento reinante en tempos de opresión e sublevación, pero tamén como protesta contra abusivas reformas.

As anécdotas describen personaxes das nacións retratados na súa historia, e os que as recollían facíanlo de forma absolutamente accidental.

A tendencia a contar chanzas que lles proporcionaban desafogo ás nacións en tempos de represión é practicamente idéntica en todos os países.

As anécdotas son famosas pola súa agudeza e as súas enxeñosas e graciosas ocorrencias, sendo o seu propósito o escarnio e a retransa.

³ Véxase respecto ao significado de “Schalk”: Baumann e Oberle (1997: 49); Wiswe (1976: 176 e ss.); Lindow (1979: 183); Könniker (1970: 110); Schmidt (1963: 299); Braak (1980: 198 e 206).

⁴ Tradución: “(...) unha palabra que pode designar tanto un simple bromista como unha persoa que tenta mofarse doutros enganándoos co seu comportamento aparentemente inocente”.

⁵ Véxase Steiner (1959: 145); Frenzel (1988: 837 e ss.); Kunze e Obländer (1976: 14 e ss.); Braak (1980: 205); Schweikle (1984: 418); Beutin *et al.* (1989: 80).

Unha anécdota é

(...) *heute eine kurze Erzählung, die eine historische Persönlichkeit, einen Charaktertyp, eine Gesellschaftsschicht oder eine merkwürdige Begebenheit schlaflichtartig beleuchtet. Prägnanz und Objektivität der Darstellung sowie eine Pointe sind ihre wesentlichen Merkmale*⁶. (Kunze e Obländer 1976: 15)

A anécdota é un xénero épico menor tendente a un desenlace sorprendente ou á graza, e que procura capturar cunha linguaxe e estilo lacónicos un instante no que se mostran trazos característicos dos seres humanos.

Orixinariamente, este termo foi o título dun escrito contra o emperador Xustiniano e Teodora (lat. *Arcana Historia*) da autoría de Procopio de Cesarea (século VI), no que se narraban historias reveladoras da corte bizantina que o autor non publicou na súa historia oficial do réxime de Xustiniano.

Máis tarde, o termo “anécdota” emprégase nos títulos de manuscritos inéditos ou para historias da literatura francesa de memorias dos séculos XVII e XVIII. Seguindo o exemplo francés, é empregado por primeira vez en Alemaña por K. W. Ramler e J. G. Herder.

A graza da anécdota reside nunha réplica aguda e acertada, nun xogo de palabras, nun paradoxo ou nunha acción inesperada, do que resulta a proximidade coas chanzas, aforismos e epigramas.

Os temas habituais da anécdota son personalidades e sucesos históricos, aínda que tamén personaxes ficticios pero tipificados e, en xeral, situacións e actos humanos.

A anécdota chega a Alemaña como xénero literario independente no século XV, baseada nos patróns latinos e a raíz da *Novella* de Boccaccio e a súa emulación. É formalmente simple, xa que o único que interesa é o seu contido.

Durante o século XVI as anécdotas reúnen en anecdotarios. Posteriormente foron obxecto dunha ampla difusión a través de revistas e coleccións. Na década de 1810 a anécdota converteuse nunha forma de arte elevada e independente. No século XX tamén ten presenza, concretamente como artificio nas novelas de Theodor Fontane. Así mesmo, Bertold Brecht abraza o anecdótico en *Kalendergeschichten* e *Geschichten von Herrn Keuner* (Braak 1980: 206 e Schweikle 1984: 13 e ss.)

Na literatura árabe a “nadira” (نَدِيرَة) ou anécdota é unha narración breve, unha historia irrisoria normalmente escrita ou un relato curto.

As antoloxías tradicionais árabes, e especialmente exipcias, conteñen diversas anécdotas sobre mestres, xuíces, avarentos etc. (نَدِيرَاتُ الْمَسْتَفِيزِينَ وَتِلْكَ الْقِيَمَاتُ الَّتِي يَتَمَسَّكُونَ بِهَا)

⁶ Tradución: “(...) un relato breve e ilustrativo sobre un personaxe histórico, unha idiosincrasia, un estrato social ou un suceso curioso. A concisión, a obxectividade e certa graza na exposición dos feitos son as súas principais características”.

Véxase tamén ao respecto <http://www.pohlw.de/literatur/epochen/renaiss.htm>

A anécdota é un chiste que precisa dunha historia relacionada coa ocupación do protagonista. É, ao igual que o chiste, un alivio para o pobo nun escenario político represor ou unha forma de rebelarse contra os cambios e reformas que se están a difundir.

As anécdotas popularizáronse en distintos niveis sociais a partir do século XII. Así, as que contaban os exipcios durante a ocupación turca no tempo dos mamelucos e ata a época do xedive (vicerrei) Ismail presentaban características moi particulares, atopando o pobo alivio na descrición da necidade dos seus gobernantes.

A situación social e política dos cidadáns exipcios foi a orixe das diferenzas que existen entre as anécdotas de Exipto e as doutras nacións de Europa. Por exemplo, os gobemantes dos que se fala nas anécdotas exipcias eran caracterizados como descoidados e inútiles, posto que non eran exipcios, algo pouco habitual nas anécdotas doutros países (? ??p ???S? ??? ???? a?)

*Geschichten wurden in der deutschen so wie in der europäischen Literatur während des gesamten Mittelalters in gebundener Form erzählt. Sowohl die grossen Epen der höfischen Blütezeit als auch die kurzen Dichtungen erzählenden Charakters bedienten sich der Verse ... meist paarig gereimter Kurzzeilen, wie sie seit dem 12. Jhd. Dominierten...*⁷

...ata o século XVI (Streller 1986: 11).

No ámbito alemán, as farsas e fábulas seguían a constituír unha antiga tradición, pero incorporaban moitas novidades.

En Brunswick apareceu o libro de Till Eulenspiegel, de autor anónimo (Streller 1986: 12 e ss.), que critica as condutas de todos os estamentos sociais sen moralizar.

2. Eulenspiegel e as súas anécdotas

O libro popular de Eulenspiegel, que narra a vida e aventuras do protagonista desde o seu nacemento ata a súa morte, acadou a súa maior difusión entre 1530 e 1580 (Streller 1986: 16 e ss.).

A extraordinaria vida deste personaxe (Hildebrandt 1979: 188 e Mackensen 1979: 29) dáballe un enfoque crítico a unha parte da cultura popular alemá nunha época de bromas “pesadas” e de algareiros provincianos.

A Eulenspiegel atribuíronselle infinidade de anécdotas, falcatruadas e aventuras. Supostamente estas historias non son produto da fantasía do narrador. Nun principio xorden as fábulas populares, séguese a persoa próxima ao pobo que recolle as historias, e só entón aparece o poeta ou cantor (Mackensen 1979: 29).

Gran parte das anécdotas e aventuras populares contábanse na Baixa Saxonia, principalmente na zona de Brunswick. Probablemente foron recollidas e escritas en baixo alemán para o prelo.

⁷ Tradución: “Na literatura alemá e mais na europea, durante toda a Idade Media as historias contábanse de forma sintética. Tanto as grandes epopeas do apoxeo palaciano como os poemas breves dos trobadores facían uso dos versos (...) normalmente breves con rima par, predominantes desde o século XII...”

Brecht quixo dramatizar a figura de Eulenspiegel. O poema satírico *Till Eulenspiegel* de Hauptmann (Knopf 1980: 371) narra en hexámetros as aventuras de Till, “des grossen Kampffliegers, Landfahrers, Gauklers und Magiers” (o maior piloto de combate, vagabundo, saltimbanqui e mago) (Nürnberger 1992: 240)⁸.

O libro popular de Eulenspiegel forma parte da herdanza viva da literatura alemá debido á forza e sabedoría realistas e ligadas ao pobo dos “unbekümmert offen vorgetragenen Inhalts und wegen seiner dichterisch reifen Ausformung” (os seus contidos, transmitidos de forma abertamente frívola, e debido á madurez do seu estilo poético) (Lindow 1979: 182).

Eulenspiegel (Streller 1986: 45 e ss. e Albrecht *et al.* 1972: 198) é un nome composto formado a partir de *Ul'n Spigel*, onde *ulen* significa ‘varrer, limpar’ e *Spiegel* ‘cachas’ (Steiner 1959: 131 e ss.). O mesmo nome *ulden Spiegel* ten un significado groseiro (Könneker: 123). Outra interpretación consiste en que “die Eule als der Minerva, der Göttin der Weisheit, zugeordnete Vogel dem Narren den Spiegel vorhält” (Könneker: 118 e ss.) (a curuxa, o paxaro atribuído a Minerva, deusa da sabedoría, presentáballes o espello aos pícaros⁹).

Eulenspiegel sobreviviu con moito o seu tempo (Könneker: 128). Así e todo, os estudosos teñen opinións encontradas canto á súa figura. Mentres uns din que Eulenspiegel non é máis que un personaxe de lenda, outras fontes afirman que realmente viviu (Könneker: 108). Naceu, con moita probabilidade, no ano 1350 nunha granxa situada preto da fraga Elm (Haug 1979: 202), na vila de Kneitlingen; e ao parecer recibiu sepultura en Mölln, preto de Lauenburg (ao sur de Lübeck). Os datos indican que probablemente foi o vinculeiro de Claus Eulenspiegel e da súa muller Ann Wibcke (Kenner 1979: 93¹⁰).

Nalgunhas obras é presentado como fillo dun campesiño (Steiner 1959: 159 e ss.). Noutra fonte suponse que Eulenspiegel é de orixe aldeá, o que non quere dicir que o seu pai fose agricultor (Steiner 1959: 137). Noutra fonte afírmase, en cambio, que Claus Eulenspiegel foi un criado de a cabalo ao servizo do Señor von Utzen en Knetilingen (Wiswe 1976: 160).

Hai quen cre que Eulenspiegel foi fillo dun braceiro aldeán e que se converteu no voceiro de todos os desposuídos das clases plebeas (Albrecht *et al.* 1972: 198).

(...) *ein schmidtknecht vnd sein gesel,*
Die müssn all beid hart ston,
*Wann sie wollen zu werek gon*¹¹. (Lindow 1979: 182)

Tras a morte do seu pai quixo exercer como saltimbanqui (Steiner 1959: 137). Así, practicou o funambulismo, pero facíase pasar por panadeiro, ferreiro, barbeiro etc. (Steiner 1959: 165).

⁸ Véxase tamén ao respecto: Frenzel (1988: 200); Wetzel (1986: 127); Steiner (1959: 152).

⁹ Téñase en conta que en alemán *Eule* e *Spiegel* significan, respectivamente, ‘curuxa’ e ‘espello’.

¹⁰ Véxase tamén ao respecto Nürnberg (1992: 59).

¹¹ Tradución: “(...) un ferreiro e o seu asno / teñen que manterse fortes / se queren ir traballar”.

Algúns libros populares describen a Eulenspiegel como un pícaro, outros como un moicante arteiro ou como un sátiro. Pero tamén hai escritos populares nos que se retrata este personaxe como un compañeiro de oficio ambulante e famélico, considerado un parvo, un necio, un pícaro e un bufón (Steiner 1959: 135). Noutras obras populares é caracterizado como un “Laffe, ein Schuft und eine Schurke” (Lindow 1979: 182) (un tolo, un pillabán e un rufián). Con todo, os seus veciños da vila de Kneitlingen víano como un “retranqueiro” (Lindow 1979: 186).

Segundo o parecer maioritario, estas divertidas historias burlescas agochaban unha fonda sabedoría (Haug 1979: 203). Como pícaro e bufón, Eulenspiegel encarnaba o principio da individualidade e a liberdade (Könneker: 127).

Outros achaban que era un cínico, talvez un delincuente. Pero non era un “delator”, porque non delataba as persoas senón as súas condutas (Haug 1979: 206).

Eulenspiegel contaba coa agudeza necesaria para captar as lagoas nos pensamentos e palabras dos mais (Frenzel 1988: 20).

Debuxaba con xiz ou carbón os seus símbolos, unha curuxa e un espello, nas portas das casas onde facía das súas, escribindo debaixo as palabras “Hic fuit” (Kenner 1979: 93).

Foi logo Eulenspiegel, quen aparecía aquí e acolá para espertar os paisanos do sono do costume (Könneker: 117 e ss.), unha única persoa ou dúas distintas? Nunha fonte indícase que Eulenspiegel, cuxa figura penetrou na literatura universal (Mackensen 1979: 31), non foi unha única persoa, senón unha mestura de dúas persoas diferentes (Steiner 1959: 153).

3. Goha e as súas anécdotas

Na literatura árabe, concretamente exipcia, temos tamén unha figura semellante a Eulenspiegel, con móbiles e misións sociais parecidos. Esta figura é coñecida co nome de Goha e é protagonista dos anecdóticos do mundo árabe. Goha non é só considerado un pillabán e un histrión, ao igual que o baixo alemán Till Eulenspiegel, xa que nas anécdotas ancestrais de e verbo del adoita agocharse certo saber.

Desde tempos antigos, o humor é unha calidade particular dos exipcios, que son coñecidos pola súa afección aos xogos de palabras e ás chanzas. Criticaron con ironía os seus inimigos e pintaron nas paredes historias humorísticas desde a época dos faraóns. O humor estendeuse na literatura medieval dos fatimidas, con maior intensidade durante a época dos mamelucos. A fame, a pobreza e a miseria convertéronse en humor e chanza (Steiner 1959: 32 e ss.). A finais do século pasado e principios do actual, os cafés e clubs foron centros de reunión literaria onde mellor se relataban algunhas historias divertidas, preferentemente adornadas con expresións populares (Steiner 1959: 167).

Co paso do tempo fixéronse certas modificacións e engadidos nas anécdotas¹².

¹² Velaquí algunhas obras:

????? ???? ????
? ? ???? ???? ???? ????
???? ???? ???? ???? ? ? ? ? ? ?

As opinións dos investigadores difiren no relativo á personalidade de Goha, á súa existencia e á súa nacionalidade (*?? ???? ? ? ? ???? ? ??*).

Os estudosos teñen puntos de vista distintos sobre a súa procedencia e as fontes das súas anécdotas. Algunhas fontes afirman que Goha só é unha figura literaria (*O?????? a ???*). Outras, en cambio, din que realmente existiu. Por último, outras sinalan que as anécdotas de Goha son de orixe turca (*? ?? ? ??*).

Un grupo de investigadores defende que as anécdotas de Goha se narraron a finais do século X, que este proviña da estirpe Fazara e que residiu na cidade de Kufa. Segundo estes investigadores, a transmisión oral fixo que tales anécdotas chegasen a Turquía. Outras fontes afirman que a maioría das anécdotas de Goha proceden da literatura árabe, moi rica nelas (*? ?? ? ??*).

Goha era visto como un home simpático, sobre o que só os seus veciños, que o odiaban, contaban historias estúpidas e incertas (*?????? a ???*).

Nalgunhas compilacións fraseolóxicas (*?????? a ???*) e mais na literatura árabe (142 e ss. *?????? a ???*) dise que Goha pertencía á estirpe dos Fazara (101 e 142 *?????? a ???*).

A xeneralidade dos exipcios, que retratan a Goha como un crítico social, cren que este viviu en Exipto durante o tempo dos mamelucos e que se opuxo aos gobernantes e á represión exercida por eles recorrendo á ironía e ao escarnio.

Foi entón Goha en todas as literaturas a mesma persoa? Algunhas fontes indican que non é posible atribuírle tal cantidade de anécdotas a unha única persoa dadas as moitas contradicións, contrastes e extremos que xorden en relación co tempo, co lugar, cos pensamentos e co personaxe (100 e ss. *?????? a ???*). Crese, máis ben, que viaxeiros e trotamundos transmitiron oralmente esta infinidade de historias (103 e ss. *?????? a ???*).

4. Semellanzas e diferenzas características entre ambos os pícaros populares

Ambas as figuras referidas non son intercambiables de xeito ningún, existindo apenas certas características comúns e diferenzas entre elas. Nin Eulenspiegel nin Goha son caracterizados de forma positiva ou negativa. Ambos seguen presentes non só na oralidade, senón tamén na literatura universal, polo que son inmortais. Ambos teñen certas características distintivas. Os atributos de Eulenspiegel son a curuxa e o espello, e no caso de Goha son típicos a gorra e o asno.

Ambos tiñan funcións específicas que conseguiron cumprir, e sobreviviron moi alén do seu tempo. En xeral, avogan pola emancipación do ser humano fronte á lei e á orde.

Eulenspiegel, ao igual que Goha, foi considerado un heroe popular, dado que moitos pobos quixeron atribuírse a súa figura.

Historicamente, tanto Eulenspiegel coma Goha carecen de patria. Ambos son como o pícaro que é un recipiente baleiro e que as distintas épocas encheron de contido. Así, estes personaxes foron e seguen a ser “imprecedoiros” (Haug 1979: 202 e ss.).

Anteriormente indicouse que as anécdotas dos libros populares de Eulenspiegel e Goha son esencialmente moi diversas, tanto que algunhas fontes afirman que non se lle poden atribuír a unha única persoa. En moitas historias retrátase a Eulenspiegel como un compañeiro de oficio errante e famélico, e noutras como unha celebridade que todo o mundo arela coñecer. Estas e outras contradicións tan extremas pódense atopar na caracterización de Eulenspiegel.

Como Goha, Eulenspiegel viviu e morreu pobre, abandonado e miserento. Nunca fixeron patrimonio, apenas sobreviviron. A existencia de Eulenspiegel estivo caracterizada, ao igual que a de Goha, polo seu “ständige Wechsel des Ortes und der Maske, und die Fähigkeit, gleichzeitig in allen Ständen und Lebensbereichen zu Hause zu sein” (Könneker: 117) (constante cambio de paradoiro e de máscara, e pola capacidade de adaptación a todas as condicións e aspectos da vida).

Mesmo sen recibir formación, tanto Eulenspiegel coma Goha mostráronse habilidosos ben no círculo dos burgueses e da xente sinxela, ben no círculo dos grandes señores laicos e eclesiásticos.

Con todo, en ningures se documenta a permanencia prolongada destas figuras nunha condición ou nun lugar. O auténtico elemento vital de ambas é a súa peregrinación incansable sen un fin manifesto. Como Goha, Eulenspiegel é totalmente libre, é dicir, procurábase a súa independencia con traballos ocasionais. Ambos aparecen como panadeiros, xastres, zapateiros, practicantes etc. A diversidade de ocupacións e caracterizacións que asumiu Eulenspiegel, así como a multiplicidade dos lugares onde levou a cabo os seus feitos, demostran que a súa táctica se pode aplicar en calquera parte e que non está asociada ao individuo Till como trazo propio da súa personalidade (Haug 1979: 204 e ss.).

O propósito de todas as anécdotas de Eulenspiegel, como o das de Goha, ao parecer é inquietar, perturbar e provocar perplexidade mediante a confrontación co estraño e co inesperado (Könneker: 118).

Nalgunhas anécdotas a función de Eulenspiegel, ao igual que a de Goha, consiste en poñerlles diante, como pícaro, aos seus semellantes o espello da vida a través das convencións, os costumes e os prexuízos, así como revelarlles as contradicións que existen entre a realidade e a coacción da moral, dos usos e da relixión.

En ambas as figuras emerxe claramente o pícaro popular san e vivaz, o artista que move a sociedade á risa mediante o escarnio.

Ambos foron buscadores da verdade e filántropos. Desenmascararon a inxustiza e a estupidez, que non lles afectan menos aos oprimidos e aos pobres que aos ricos e poderosos.

Eulenspiegel extraeu material para anécdotas do círculo de figuras afíns a el. Librou a súa loita contra as supersticións, as agresións da Igrexa e o engano do pobo.

As vítimas de Eulenspiegel e Goha adoitaban reaccionar á mofa cunha mestura curiosa de anoxo, desconcerto e estupor, que se exteriorizaba con ira ou cunha gargallada en función da natureza do personaxe.

No mundo en que se movían Eulenspiegel e Goha, o mundo dos pequenos burgueses, os artesáns e os comerciantes, entre outros, eles eran os únicos que non acataban norma ningunha e que non se sentían obrigados por ningunha lei.

Nas súas historias, como nas viaxes ao redor do mundo, ambos os burlóns saen sempre vitoriosos das aventuras grazas á súa gran rapidez de pensamento.

Non hai nada que estea máis lonxe da intención destas figuras que cambiar o mundo. Como pícaros, son antiheroes e antimoralistas. As anécdotas dos libros populares sobre estes dous pillabáns son heteroxéneas: non existen unha motivación e un obxectivo inequívocos.

De cando en cando atópanse contidos coincidentes nas anécdotas de ambas as figuras como, por exemplo, o conto do pai, o fillo e o asno.

En ambas as persoas cotifeiras agóchase unha profunda sabedoría atemporal (Haug 1979). Nunca conseguiron nada facendo uso da violencia, as armas son algo alleo á súa natureza. Os seus medios eran o humor benintencionado e a sempre apreciada ironía picante.

Para alcanzar o seu fin, valoran sobre todo o xogo lingüístico coa ambigüidade e cos chistes baseados nas palabras. O estilo da linguaxe anecdótica é sinxelo e chan á vez que atinado, non precisa dun gran vocabulario e incorpora reiteracións e xiros abondos.

*Denn das Besondere und Ungewöhnliche seiner Gestalt tritt plastisch hervor erst vor dem Hintergrund der gesell schaftlichen Wirklichkeit, wie sie in jener Epoche besonders für Deutschland typisch war*¹³. (Könneker: 124)

Tanto Eulenspiegel coma Goha desempeñaron importantes funcións educativas a través dos elementos satíricos de todas as súas anécdotas.

As historias burlescas que Eulenspiegel e Goha protagonizaron na súa mocidade non difiren na súa esencia pola distancia temporal. Daquela, son intercambiáveis e poden invertirse ou complementarse.

Os símbolos que Eulenspiegel pintaba nas portas das casas, a curuxa e o espello, non se dan en Goha. Este non debuxou nada nas casas (Kenner 1979: 93).

Tres personaxes acompañan sempre a Goha na literatura árabe. Son unha especie de complemento da súa personalidade. En canto que no caso de Goha sempre aparecen tres figuras xunto a el na maioría das anécdotas (a súa muller, o seu fillo e o seu burro), polo

¹³ Tradución: “Pois o especial e insólito da súa figura destaca claramente ante o fondo da realidade social típica daquela época, especialmente en Alemaña”.

xeral Eulenspiegel está só. Nunca se falou dun compromiso cunha muller. Ao contrario do que ocorre con Goha, as mulleres non figuran na vida de Eulenspiegel (Mackensen 1979: 89).

No que respecta á familia e á nenez, Eulenspiegel procede dunha familia de campesiños moi humildes, o seu pai morreu novo e a súa nai era pobre. No caso de Goha, non existe comentario ningún sobre nai, pai ou infancia.

A diferenza de Goha, a miúdo Eulenspiegel recibe un traxe novo ou unha comida de balde polo seu traballo. Ás veces mesmo o puxeron na rúa sen xornal anoxados mestres artesáns.

Eulenspiegel conta con certos trazos dos que Goha carece, como a insensibilidade, a pallasada e a extravagancia no vestir. Non leva gorro de bufón como Goha, que poñía na cabeza unha gorra de algodón grande, ancha e de cores. Nunhas poucas historias, Eulenspiegel aparece disfrazado de sacerdote.

Segundo algunhas fontes, Eulenspiegel ten certa inclinación ao sadismo, algo que nunca se dá en Goha. Por outra banda, carecía totalmente de vertixe, xa que gabeaba con frecuencia por teitos e fiestras. Tamén tiña certo éxito como funámbulo, unha especialidade maniática que Goha non cultivaba.

Ao contrario do que acontece nos libros de Goha, a grosería e o desamaño de Eulenspiegel fanse patentes nos seus libros populares (Könneker: 121 e ss.).

Eulenspiegel, non así Goha, era un gran comedor e bebedor que desbarataba os cuartos. Adoitaba estar bébedo e durmía longas horas en calquera lugar. Era un escéptico e un melancólico, un fracasado xenial.

Goha tivo unha longa vida, pois observaba dieta no seu camiño, mentres que Eulenspiegel estaba sempre doente. Con case cincuenta anos acabou no Hospital do Espírito Santo de Mölln, onde permaneceu moito tempo. Padecía unha doenza hepática, recibiu un longo tratamento e finalmente morreu de peste.

Mentres que Goha foi soterrado dun xeito moi normal, consonte os costumes relixiosos, aproximadamente en 1305, os curas esixiron que Eulenspiegel non xacese na súa sepultura como os demais cristiáns. Quedaron, por iso, moi satisfeitos ao comprobar que o defunto Eulenspiegel foi soterrado de pé. A súa tumba está en Mölln, preto de Lübeck, debaixo dun tileiro, coa curuxa e co espello gravados na pedra (Steiner 1959: 143). Estes símbolos e o seu nome alegórico denotan impersonalidade (Görres 1979: 27).

*(...) lassen in ston wan er ist wunderlich gewesen in seinem leben, wunderlich wil er auch sein in in seinem tod*¹⁴. (Könneker: 116)

Na súa tumba lense estas palabras:

*Diesen Stein soll niemand haben,
Eulenspiegel staht hie begraben*¹⁵. (Kenner 1979: 95; Görres 1979: 27; Steiner 1959: 143; Könneker: 116)

¹⁴ Tradución: “(...) deixáede de pé, pois foi singular en vida e tamén será singular na morte”.

A lápida mortuoria de Goha aínda hoxe é visitada polos seus admiradores.

5. Eulenspiegel e Goha nos ditos

Algúns relatos populares xa desaparecidos ou perdidos consérvanse en parte na fraseoloxía, e só a través deles podemos acceder a tales historias. Así, as referencias a frases feitas da literatura poden mesmo datar de tempos en que aínda non contabamos con rexistros e coleccións sistemáticos.

Eulenspiegel e Goha encóntranse entre as figuras que non só inspiraron historias, senón tamén proverbios e expresións idiomáticas.

Estes pícaros seguen a ser populares sobre todo en incontables proverbios cita. Algunhas expresións idiomáticas ou refráns están relacionados con anécdotas concretas de Eulenspiegel e Goha (Röhrich e Mieder 1977: 84).

Entre estes fraseoloxismos referidos a anécdotas concretas de Eulenspiegel están:

Brillen verkaufen ou jemanden brillen

Esta locución, xa desaparecida, aínda se escoita en certos dialectos como, por exemplo, na expresión baixoalemá *Ik laat mi keen Brillen verkoopen*, que significa “Non me deixo enganar”.

No libro popular de Eulenspiegel (historia LXIII), este móstrase, entre outras cousas, como vendedor de lentes, e leva o xogo de palabras máis alá cando se queixa de que “sein Gewerbe auf dem absteigenden Aste sei, weil so viele Leute jetzt durch die Finger sähen”¹⁶ (literal: o seu negocio está na póla descendente porque agora moita xente ve polos dedos; equivalente a: o seu negocio está de capa caída porque agora moita xente fai coma quen non ve). Este xogo de palabras debía ser moi usual arredor de 1500, pois hai toda unha serie de testemuños metafóricos segundo os cales a venda de lentes obviamente se consideraba sinónimo de engano e estafa.

Aparece recorrentemente o tema da moza que lle pon lentes ao seu vello home para poder enganalo cun mozo:

*Den kalten alten Mann ich brill,
weil er's doch gern so haben will.*¹⁷

Outro exemplo:

A locución *die Katze im Sack kaufen*, que quere dicir ‘comprar ou aceptar algo sen inspeccionalo primeiro, sendo así enganado’.

A orixe histórica deste fraseoloxismo sitúase na venda de animais durante o medievo tardío, onde non todo era xema de ovo. Presuntamente, o primeiro en empregar esta locución con este significado foi Eulenspiegel no libro popular baixoalemán do século

¹⁵ Tradución: “Ninguén ha de ter esta pedra, Eulenspiegel está sepultado aquí de pé”.

¹⁶ Segundo Röhrich (1973: 166 e ss.).

¹⁷ Tradución: “Póñolle gafas ao frío home vello, / porque así o quere el”.

XIV. Nesta obra nárrese por primeira vez a anécdota do gato que estaba no saco e que foi vendido por lebre¹⁸.

Outro exemplo:

Er machts wie Eulenspiegel, er verleidet der Baeuerin das Mus, um es allein zu essen (literal: Fai como Eulenspiegel, quítalle á campesiña as ganas das papas para comelas el todas).

Esta expresión fai referencia á historia XVI do libro popular, titulada *wie vlenspiegel ein weiss muoss alein vss ass, darumb daz er ein klumpen vss der nassen daryn liess fallen* (de como Eulenspiegel comeu todas as papas porque deixou caer nelas unha pinga do seu nariz).

Er spielt (singt) Eulenspiegels Stück [Toca (canta) a peza de Eulenspiegel]: cre que as cousas van cambiar (mellorar) algún día. Eulenspiegel non aprendeu a tocar nada máis co violín que a peza *Alle Dinge eine Weile*.

Noutros ditos Eulenspiegel aparece no lugar doutros personaxes das anécdotas (o xigante ou o demo), como se pøde ver na expresión do suabo *Du bist ein Kerl wie der Eulenspiegel, und der hat seine Mutter mit der Mistgabel zu Tode gekitzelt* (Ti es un tipo como Eulenspiegel, que lle fixo cóxegas á súa nai coa forquita ata matala).

Cando alguén enliñaba un fío moi longo ao coser, dicíase na zona do río Eger: *Bist wei der Eilenspiegel. Huppst beim Fenster raus und wieder ei mit deinem longen Foden* (literal: Es como o Eilenspiegel. Podes saltar pola fiestra e volver entrar co teu longo fío). Neste caso faise alusión á coñecida anécdota da competición de costura entre o xastre e o demo.

O dito rexistrado en Frisia Oriental '*n Knuep foer de Drad! is Ulenspegels Rad* (literal: Un nó para o fío é o consello de Ulenspegel!) fai referencia ao relato do libro popular no que Eulenspiegel convoca todos os xastres en Rostock para darlles o consello universal de que non esquezan facer o nó cando enfién.

A locución *einem den Pelz waschen*, que significa 'acosar ou abafar alguén', aparece na historia XXX do libro de Eulenspiegel, onde este quere lavarlles as peles ás mulleres. Con todo, neste caso a expresión non xorde deste relato, dado que xa dá testemuño dela Geiler von Kaisersberg, aínda que a anécdota de Eulenspiegel lle dá un enfoque literal e real, levándoa así ao absurdo (Segundo Röhrich 1973: 250 e ss.).

O exemplo que se cita a seguir procede do repertorio fraseolóxico das locucións:

Eulenspiegelspossen machen (oder treiben): literal 'facer bromas de Eulenspiegel', 'facer trasnadas, especialmente: facer un encargo demasiado ao pé da letra'.

Á parte das anécdotas, os fraseoloxismos representan unha parte considerable e importante da literatura de sabedoría oriental ou exipcia. Os ditos e refráns sérvense dos nomes para presentar dunha forma concreta determinadas accións, calidades e estados.

¹⁸ Véxase ao respecto "*Die Katze im Sack kaufen*" *statt einen Ferkel* en: <http://science.orf.at/science/ays/144167>

Deste xeito prodúcese un efecto particular que obriga o oínte a reflexionar e prestar especial atención. Nisto maniféstase a creatividade poética do pobo (cfr. Röhrich e Mieder 1977: 83 e ss.).

Na literatura árabe ou exipcia, a figura de Goha débelle a súa celebridade non só ás historias e anécdotas divertidas e irónicas que seguen vivas no pobo, senón tamén a que desempeña unha función relevante na fraseoloxía exipcia.

Goha aparece nos ditos e refráns con distintas formas, imaxes e características. Nalgúns casos é o asinado e sabio que lle traslada sabedoría ao pobo a través dunha experiencia persoal¹⁹.

Nalgúns ditos sobre Goha faise unha parodia do seu proceder cos mais, principalmente coa súa muller, como acontece no seguinte:

?? ???? ?? ? ? ?
??? ???? ? ? ?

(Un di: –Onde está a túa patria, Goha?)

El responde: –Está alí onde vive a miña muller.)

A relación de Goha coa súa sogra era turbia. A expresión seguinte trata desta relación:

? ?? ? ? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ? ?

(Un di: –A túa sogra quéreche ben, Goha.

El di: –Xa non está no seu acordo?)

Goha destaca aquí a relación entre as sogras e os seus xenros.

O egoísmo e a altivez son elementos importantes nos ditos sobre Goha:

???????? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ? ?

(Un di: –Cando será o día do Xuízo Final, Goha?)

El responde: –Cando eu morra.)

Neste caso pode observarse a tendencia dos ditos á hipérbole, ao drástico e ao grotesco.

O seguinte refrán tamén ten como tema o egoísmo:

??s ? ? ? ? ? ? ?

¹⁹ A partir de aquí a tradución dos ditos e refráns é o máis literal posible, como é habitual. Puxen especial dedicación en manter a riqueza de imaxes e metáforas da lingua e en facilitar a comprensión do valor intrínseco destas a través da súa reprodución. Con todo, foi necesario realizar certos cambios para aproximar as devanditas imaxes ao lector occidental.

(Goha ten máis dereito á carne do seu boi que outros.)

Un tema que aparece recorrentemente con distintos matices é o problema da mesquindade e da prudencia:

???? ? ? ? ?
????CS ? ? ????CS? ? ?

(Eles dinlle a Goha: –Conta as túas ovellas.

El responde: –Para que contar? Unha está deitada e a outra de pé.)

Nos ditos seguintes Goha tamén é presentado como exemplo de mesquindade e prudencia excesiva:

??? ???? ? ????& ??

(Goha gabeou pola palmeira arriba cos zapatos na man.)

O dito anterior é unha desas máximas típicas nas que se combinan astucia e sabedoría.

A través da figura de Goha transmitíronse experiencias e, ás veces, tamén visións optimistas dalgunhas persoas do pobo. Así ocorre no dito:

?????? ? ? ? ?
? ?????? ???? ? ? ?

(Un di: –Goha, conta as ondas do mar.

El responde: –As que veñen son máis que as que van.)

O heroe popular Goha recalca que non se debe pensar no que xa pasou, pois sempre chegan tempos novos, bos e prósperos cargados de moitos acontecementos ditosos que non se poden contar. Deste xeito enúnciase unha boa ensinanza dunha forma amena.

Tamén pode agocharse unha ensinanza en ditos correntes sobre outros acontecementos. O dito seguinte é un exemplo representativo disto:

????? ??? ? ? ? ?

(É como a porta de Goha, demasiado ancha e innecesaria.)

Este dito critica con ironía os inútiles e aqueles que non valen para nada nin fan nada de proveito para a sociedade. Neste caso trasládase tamén unha ensinanza particular que o lector ou oínte debe extraer. Ditos como este disimulan cousas ou feitos, posto que non se lles chama polo seu nome.

A seguir ofrécese unha selección de ditos deste xocosos personaxe popular que fan alusión a determinadas anécdotas do mesmo:

Nalgúns ditos Goha é retratado como un parvo, como no seguinte:

????? ???? ? ? ? ?

(Goha collera prestada unha pota grande do seu veciño e cociñou con ela. Despois meteu nela unhas potas pequeniñas e devolveuna. O veciño viu as potiñas e preguntoulle a Goha: –“Que é isto, Goha?” Goha respondeu: –“Son unhas potiñas que a túa pota grande pariu na miña casa”.

Pasados uns días, Goha pediulle as potiñas ao seu veciño a agochounas na casa. Como xa levaba moito tempo con elas, o veciño reclamoullas.

Goha dixo: –“As túas potiñas morreron, meu amigo. Que Deus as bendiga! Deus cho pague con ben!”.

O seu amigo quedou perplexo e dixo con asombro: –“Como morreron as potiñas, Goha?”.

Goha respondeu: –“Foi algo sorprendente! O que fixo nacer as potiñas deixounas morrer. E quen leva a ganancia as ume a perda”.)

Como xa se indicou anteriormente, ademais das anécdotas, existen moitos fraseoloxismos relacionados con Eulenspiegel e Goha. Todo o que encarnan ambas as figuras maniféstase nas súas anécdotas e frases feitas. Algunhas expresións, por outra banda, aluden a certas anécdotas de Eulenspiegel e Goha.

Malia as moitas características comúns destes dous pícaros, como a posición social, a súa inmortalidade no pobo e moitas máis, non son intercambiáveis no que respecta ás súas funcións específicas.

6. Referencias bibliográficas

- ALBRECHT, G. *et al.* (eds.) (1972): *Lexikon deutschsprachiger Schriftsteller: von den Anfängen bis zur Gegenwart*. I. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- BAUMANN, B. e OBERLE, B. (1997): *Deutsche Literatur in Epochen*. München: Max Hueber Verlag.
- BEUTIN, W. *et al.* (1989): *Deutsche Literaturgeschichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Stuttgart: Metzler.
- BRAAK, I. (1980): *Poetik in Stichworten, Literaturwissenschaftliche Grundbegriffe*. Kiel: Ferdinand Hirt.
- FRENZEL, E. (1988): *Stoffe der Weltliteratur. Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte*. Stuttgart: Kröner.
- GÖRRES, J. (1979): “Der wiedererstandene Eulenspiegel”, en *Eulenspiegel-Interpretationen. Der Schalk im Spiegel der Forschung*. München: Werner Wunderlich, pp. 26-27.
- HAUG, W. F. (1979): “Die Einübung bürgerlicher Verkehrsformen bei Eulenspiegel”, en *Eulenspiegel – Interpretationen. Der Schalk im Spiegel der Forschung*, pp. 201-224. München: Werner Wunderlich.
- HILDEBRANDT, H. (1979): “Sozialkritik in der List Till Eulenspiegels”, en *Eulenspiegel – Interpretationen. Der Schalk im Spiegel der Forschung*, pp. 187-200. München: Werner Wunderlich.
- KENNER, D. (1979): “Till Eulenspiegel”, en *Eulenspiegel – Interpretationen. Der Schalk im Spiegel der Forschung*. München: Werner Wunderlich.

- KNOPF, J. (ed.) (1980): *Brecht-Handbuch: Theater*. Stuttgart: Metzler.
- KÖNNEKER, B. (1970): “Strickers ‘Pfaffe Amis’ und das Volksbuch von Ulenspiegel”, en *Euphorion* 64, pp. 242-280.
- “Das Volksbuch von Ulenspiegel” en *Eulenspiegel-Interpretationen*, a.a. O., pp. 108-130
- KUNZE, K. e OBLÄNDER, H. (eds.) (1976): *Grundwissen. Deutsche Literatur*. Stuttgart: Klett.
- LINDOW, W. (1979): “Der Narr und sein Publikum. Einige Anmerkungen zur Rolle des Titelhelden im Volksbuch vom Eulenspiegel”, en *Eulenspiegel – Interpretationen. Der Schalk im Spiegel der Forschung*. München: Werner Wunderlich, pp. 182-186.
- MACKENSEN, L. (1979): “Zur Entstehung des Volksbuches von Eulenspiegel”, en *Eulenspiegel – Interpretationen. Der Schalk im Spiegel der Forschung*, pp. 28-56. München: Werner Wunderlich.
- NÜRNBERG, H. (1992): *Geschichte der deutschen Literatur*. München: Bayerischer Schulbuch Verlag.
- RÖHRICH, K. e MIEDER, W. (1977): *Sprichwort*. Stuttgart: Metzler.
- RÖHRICH, L. (1973): *Lexikon: der sprichwörtlichen Redensarten I*. Freiburg.
- SCHMIDT, L. (1963): *Die Volkserzählung. Märchen, Sage, Legende, Schwank*. Berlin: Erich Schmidt.
- SCHWEIKLE G. e I. (eds.) (1984): *Metzler Literatur Lexikon. Stichwörter zur Weltliteratur*. Metzler. Vézase páx. 418.
- STEINER, G. (1959): “Zur Exegese des Volksbuchs von Till Eulenspiegel”, en *Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae* 2, pp. 251-275.
- STRELLER, S. (ed.) (1986): *Deutschsprachige Erzähler des 16. und 17. Jahrhunderts*. Leipzig: Sammlung Dieterich.
- WETZEL, C. (ed.) (1986): *Lexikon der Autoren und Werke*. Stuttgart: Klett.
- WISWE, H. (1976): “Sozialgeschichtliches um Till Eulenspiegel II”, en *Braunschweigisches Jahrbuch* 57, pp. 175-181.

Referencias electrónicas:

- <http://en.wikipedia.org/wiki/Ulenspiegel> [Data de consulta: 14/01/08]
- <http://www.eulenspiegel-museum.de/index.htm> [Data da consulta: 15/03/06]
- <http://www.pohlw.de/literatur/epochen/renaiss.htm> [Data da consulta: 07/05/08]
- <http://www.science.orf.at/science/ays/144167> [Data da consulta: 07/05/08]